

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แหล่งการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้รัฐยังได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้คนในสังคมได้มีการพัฒนา เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า (1) มุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และ (2) มุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ ใน 3 ด้าน คือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ในส่วนของสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ จะสร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ก้าวทันกับโลกยุคข้อมูลข่าวสารและวิทยาการสมัยใหม่ มีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ให้ทุกองค์กรและทุกส่วนในสังคม มีความใฝ่รู้และพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ มุ่งให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กร ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

ด้วยเหตุนี้โรงเรียนยุคใหม่จึงต้องเชื่อมโยงกับสถาบันต่างๆ ภายในชุมชน เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบให้กับผู้เรียน เพื่อความสมบูรณ์ของการจัดการศึกษาตามความคาดหวังของสังคมในยุคปัจจุบัน โดยยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิตที่เน้นผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ วางเป้าหมายในการสร้างให้คนไทยเป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข เป็นทรัพยากรบุคคลที่สามารถพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน (รุ่ง แก้วแดง, 2543) ซึ่งส่งผลดีต่อการจัดการศึกษาโดยภาพรวม สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 27 กำหนดให้

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษามีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้มาตรา 29 กำหนดให้มีความร่วมมือกับบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ ชุมชน องค์การชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์การเอกชน สถาบันศาสนา และสถานประกอบการ รวมทั้งมีการนำความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และภูมิปัญญาวิทยาการต่างๆ มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

ดารี บุญชู (2548) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ 5 ประการ ได้แก่ ประการแรก เป็นแหล่งที่รวมขององค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้า ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ของแต่ละบุคคลและเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประการที่ 2 เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตน ประการที่ 3 เป็นแหล่งข้อมูลที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนานและมีความสนใจที่จะเรียนรู้ ไม่เกิดความเบื่อหน่าย ประการที่ 4 ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการได้คิดเอง ปฏิบัติเองและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และประการสุดท้าย ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตนเองมองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในชุมชนของตน พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

การจัดแหล่งการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เพราะการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนจะต้องมีแหล่งค้นคว้า แหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีสื่อและอุปกรณ์ที่เพียงพอและใช้งานได้ดีและสิ่งแวดล้อมที่สามารถเรียนรู้ได้เองตามความสนใจ ดังนั้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยอาศัยแหล่งความรู้ต่างๆ จากลักษณะและสภาพทางภูมิศาสตร์ สถานที่ ตัวบุคคล สถานประกอบการ ลักษณะอาชีพ หน่วยงานรัฐบาล สถานที่ราชการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ สอดคล้องกับสภาพจริงในชีวิตโดยใช้แหล่งการเรียนรู้หลากหลายในท้องถิ่นและปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

จากสาระสำคัญที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) ที่ให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาบูรณาการในการจัดทำเป็นหลักสูตร รวมถึงส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียน ดังนั้นกระบวนการจัดเรียนการสอนที่ดีนั้น นอกจากจะมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งและความแข็งแกร่งทางวิชาการทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้แล้ว ยังต้องมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักรักความเป็นไทย ซึ่งเป็นหนึ่งในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ทั้งนี้การส่งเสริมดังกล่าวสามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธีการ ไม่ว่าจะเป็นการให้ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาเผยแพร่ในสถานศึกษา การนำผู้เรียนออกไปทัศนศึกษาในสถานที่จริง เป็นต้น แต่หากได้มีการพัฒนาสื่อที่เป็นแหล่งรวมสารสนเทศความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับท้องถิ่นจะทำให้เกิดความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถสืบค้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ที่มีระบบคอมพิวเตอร์

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางที่มีความสำคัญทั้งในเรื่องประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ การดำรงชีวิตซึ่งวิถีชีวิตแบบไทยๆ และที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใด คือ ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์พระราชวงศ์ของไทยเป็นเมืองพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และเป็นเมืองของพระราชินีของไทยถึงสองพระองค์ คือ สมเด็จพระอัมรินทร์มาตยไยในรัชกาลที่ 1 และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีในรัชกาลที่ 2 (<http://www.maeklongtoday.com/menu/data.php>) โดยจังหวัดสมุทรสงครามมียุทธศาสตร์และแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาจังหวัด โดยยุทธศาสตร์ที่ 3 แผนกลยุทธ์หลัก ข้อ 7 ที่กล่าวว่า “จังหวัดจะมีการพัฒนาระบบการบริหารข้อมูลทุกสาขาอาชีพให้เชื่อมโยงกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง” จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเมืองแห่งอาหารทะเลและผลไม้ปลอดภัยจากสารพิษ ศูนย์กลางการพักผ่อนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางลำคลอง สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอันดีงามมีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายแต่ในการนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ซึ่งสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้และจะเป็นการสะดวกอย่างยิ่งถ้าได้มีการสำรวจและเก็บรวบรวมแหล่งวิทยาการชุมชนที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายมารวมไว้ในที่ที่สามารถจะค้นคว้าเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ดังนั้นเพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมการนำแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนที่เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ สถานที่ราชการ สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนคนผู้รู้ในสาขาอาชีพต่างๆ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยพบว่า ข้อมูลสารสนเทศด้านแหล่งการเรียนรู้ มีความจำเป็นต่อระบบการศึกษาตามหลักสูตรใหม่ ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการเรียนการสอน การค้นคว้าหาความรู้ ซึ่งมีการเก็บรวบรวมอยู่บางส่วนและมีจำนวนน้อย อีกทั้งยังเก็บอยู่ในรูปแบบ เอกสารเป็นส่วนใหญ่ทำให้ข้อมูลกระจัดกระจาย การสืบค้นเพื่อนำไปใช้หรือเพื่อทำการศึกษา ทำได้ลำบาก เป็นผลทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่าย จำนวนมาก ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหา ให้การสืบค้นแหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำได้โดยง่าย สะดวกและรวดเร็ว เสียค่าใช้จ่าย น้อย ผู้วิจัยจึงทำการพัฒนาฐานข้อมูลด้านแหล่งการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อรวบรวมเนื้อหา ข้อมูล แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในจังหวัดสมุทรสงครามไว้เป็นฐานข้อมูลองค์ความรู้ เพื่อง่าย สะดวกและมีประสิทธิภาพในการสืบค้น เป็นส่วนสนับสนุน ส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษาของนักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เผยแพร่และสืบสานศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

คำถามการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้จังหวัดสมุทรสงครามมีลักษณะเป็นอย่างไร
2. กระบวนการในการพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้จังหวัดสมุทรสงครามมีลักษณะเป็นอย่างไร
3. ผลการทดลองใช้ฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้จังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร
4. คุณภาพของฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร

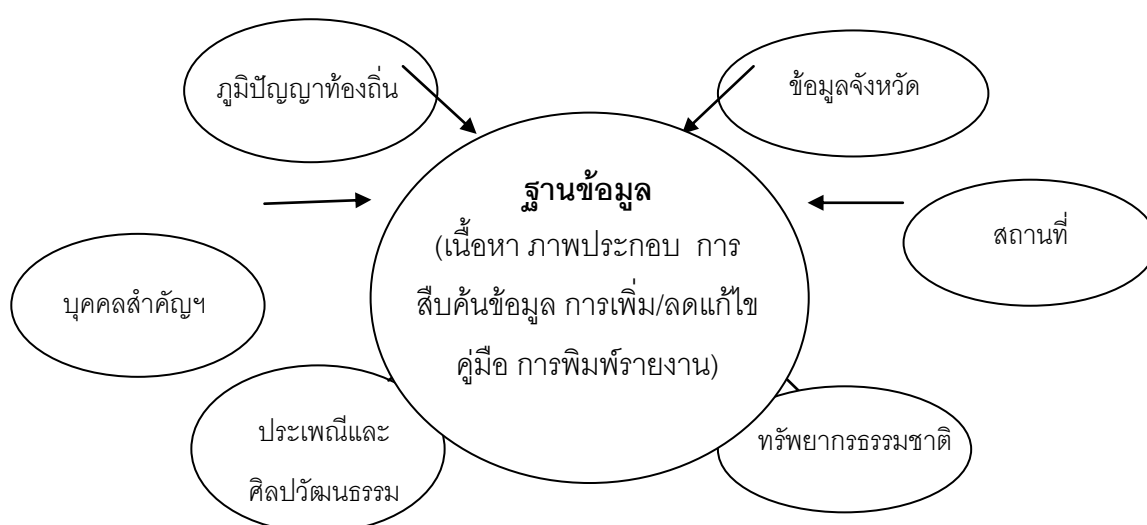
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อพัฒนาและทดลองใช้ฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสมุทรสงคราม
3. เพื่อประเมินคุณภาพฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสมุทรสงคราม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยทำการศึกษาแหล่งการเรียนรู้ในรูปของบุคคลสำคัญ/ปราชญ์ชาวบ้าน สถานที่ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของดีท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดสมุทรสงคราม 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม อำเภออัมพวา และอำเภอบางคนที

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ฐานข้อมูล หมายถึง ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันและถูกรวบรวมไว้ให้เป็นฐานสำหรับการค้นคืนข้อมูลโดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาและจัดเก็บระบบ
2. แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งสะสมความรู้และประสบการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับจังหวัดสมุทรสงคราม ที่สามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างมีคุณภาพตามความสนใจ ตามศักยภาพและโอกาส ซึ่งแบ่งแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่
 - 2.1 ข้อมูลจังหวัด หมายถึง แหล่งรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน สารสนเทศต่างๆ ของจังหวัดสมุทรสงคราม
 - 2.2 สถานที่ หมายถึง อาคารสถานที่ซึ่งเป็นที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถไปศึกษาค้นคว้า เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการในจังหวัดสมุทรสงคราม

2.3 บุคคลสำคัญ/ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง แหล่งการเรียนรู้จากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นศูนย์รวมของวิชาความรู้ที่อยู่ในชุมชน เป็นผู้คิดค้น จัดจำ ถ่ายทอดเรื่องราวและสร้างสรรค์วิทยาการต่างๆ มาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นแหล่งวิทยาการทางด้านการเรียนการสอนให้วิชาความรู้ในจังหวัดสมุทรสงคราม

2.4 ประเพณีและศิลปวัฒนธรรม หมายถึง กิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคมและถ่ายทอดกันมาโดยลำดับ

2.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้หรือสิ่งที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้ผ่านการคิดค้นและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนได้แนวทางที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคม ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป ถือเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

2.6 ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ในด้านการศึกษา ทั้งในส่วนที่รับรู้ถึงประวัติความเป็นมาของมนุษย์ สัตว์และสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว เพื่อความเข้าใจสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดีที่สุด โดยที่สามารถนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างคุ้มค่าและระมัดระวังมากที่สุด เพื่ออนุรักษ์ให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้นยืนยาว คงอยู่และยังประโยชน์ให้มนุษย์ที่มีอยู่ในจังหวัดสมุทรสงคราม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อใช้เป็นแหล่งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียน และผู้สนใจทั่วไปให้เกิดความรัก ห่วงแหนงและอนุรักษ์แหล่งการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้จากบุคคล สถานที่ ประเพณีศิลปวัฒนธรรม แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

2. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้แหล่งอื่นๆ ต่อไป อันจะทำให้ผู้เรียนและผู้สนใจสามารถเลือกสืบค้นและศึกษาได้อย่างหลากหลาย